

Wat staat op stapel in de werelddelen? In Europa zijn er veel verkiezingen. Waar let correspondent Caroline de Gruyter op?

Alles kraakt en alles beweegt in Europa

Voorspellingen doen over Europa in 2017 is niet zo simpel. Alles kraakt, alles beweegt. Het komt van buitenaf en van binnenuit. We zitten er allemaal met onze neus bovenop, flink gespannen, want zulke onzekere tijden hebben velen van ons nog nooit meegemaakt: loopt dit wel goed af? De schrijver Robert Musil, die in precies zo'n periode leefde, honderd jaar geleden, schreef: „Als je van heel dichtbij naar de wereldgeschiedenis kijkt, zie je niks.”

In 2014 werden alle voorspellingen voor dat jaar overvleugeld door de Russische annexatie van de Krim. Ook 2015 had zo'n overrompelende gebeurtenis: de vluchtelingen en, in hun slipstream, migranten die naar Europa kwamen. Het afgelopen jaar stond eveneens in het teken van onverwachte gebeurtenissen: aanslagen in Parijs en Brussel, de Brexit-stem in juni, de verkiezing van Donald Trump in november. Wat 2017 brengt, mag Joost weten. „Events, my dear boy, events”, zei de Britse premier Macmillan,

toen hem eens werd gevraagd wat het moeilijkste was aan zijn werk.

Na deze *caveats* een paar puntenjes om op te letten:

1 | Verkiezingen in Nederland, Frankrijk, Duitsland, en wellicht Oostenrijk en Italië.

Mensen raken nu al opgewonden, omdat een eurosceptische populist kan winnen. Dat zou voor Europa, waarin lidstaten de dienst uitmaken (en vaak een veto kunnen uitspreken) ingrijpende gevolgen hebben. Maar: onderschat het afschrikwekkende effect niet van de Brexit en de winst van Trump.

Caroline de Gruyter
correspondent in Wenen

2 | Brussel: gaat het 'centrum' het houden?

Lidstaten worden steeds assertiever. Dat bemoeilijkt het werk van Europese instellingen. De Commissie, die als taak heeft om bestaande afspraken tussen EU-landen te 'bewaken', verzwakt. Berlijn wordt dominant. Groepen lidstaten, zoals de Visegradgroep (Hongarije, Tsjechië, Polen en Slowakije) negeren gemeenschappelijke afspraken. Brexit is hiervan een symptoom, niet oorzaak (er lijkt een overgangs-Brexit te komen).

3 | 'Wijdere wereld': Let op de verhoudingen met Rusland en Turkije.

Als Donald Trump president Poetin de hand reikt, zoals aangekondigd, gaat dit de NAVO en Europa direct aan. Spanningen in het Balticum lopen op. Moskou destabiliseert met valse nieuwsberichten Europese democratieën en de Balkan. Detente zou mooi zijn. NAVO-land Turkije wordt actiever in Syrië. Schieten Europeanen te hulp, als dit scheef loopt? De vluchtelingendeal met Ankara blijft cruciaal voor Europa.

Duitsland

Luther als de eerste boze burger

Uitgerekend Duitsland, door velen gezien als een bakken van stabiliteit in deze onzekere tijden, herdenkt en viert dit jaar uitgebreid de grootste rebel uit zijn geschiedenis.

Op 31 oktober is het vijfhonderd jaar geleden dat kerkhervormer Maarten Luther zijn 95 stellingen, volgens de overlevering, aan de deur van de Slotkerk van Wittenberg spijkerde. Of hij ze werkelijk aan de kerkdeur bevestigde, is twijfelachtig. Maar hij verstuurde ze in elk geval aan de aartsbisschop van Mainz – en ze werden door vrienden van Luther uit het Latijn in het Duits vertaald, gedrukt, en in razend tempo verspreid door Duitsland en Europa. Het wordt gezien als het begin van de reformatie, een revolutie die niet alleen een scheuring in de kerk veroorzaakte, maar heel Europa ingrijpend heeft veranderd.

Luther kwam in opstand tegen omstrede praktijken binnen de machtige Katholieke Kerk, en tegen wat nu het establishment of de elite genoemd zou worden. Of hij een voorbeeld is, of wordt, voor hedendaagse rebellen die te hoop lopen tegen de huidige gevestigde orde? Het weekblad *Der Spiegel* zette hem in elk geval alvast op het omslag, met de kop: *Luther, der erste Wutbürger* – de eerste boze burger.

Verenigd Koninkrijk

Wanneer begint de Brexit nu echt?

Het komend jaar zal het uittreden uit de Europese Unie vormkrijgen, maar het tijdspad is nog onzeker. Vóór eind maart wil Theresa May Brussel op de hoogte stellen van het voornemen uit de Unie te stappen. Maar een rechtszaak bij het Supreme Court kan dat vertragen. Als de opperrechters in januari besluiten dat May een volledige uittredingswet door Lager- en Hogerhuis moet loodsen óf dat de parlementen van Schotland, Wales en Noord-Ierland eerst met de Brexit moeten instemmen, lijkt maart onhaalbaar. Zelfs als maart wel lukt, is de kans groot dat inhoudelijke onderhandelingen met de EU pas na de verkiezingen in Duitsland, Frankrijk en Nederland plaatsvinden. Dan pas wordt duidelijk welke gesprekspartners May krijgt. In de tussentijd zal het blijven rommelen in de politiek. Houdt May haar ministers, Boris Johnson voorop, in het gareel? Stappen er nog meer Lagerhuisleden van haar Conservatieve partij op? De kans bestaat dat May draagvlak verliest met haar „harde Brexit”-standpunten en vervroegde verkiezingen moet uitschrijven, die zij volgens de huidige peilingen wel glansrijk zou winnen. Wordt Labour onder Jeremy Corbyn dan weggevaagd? Weet de anti-EU en anti-migratie partij UKIP te profiteren, ook onder Paul Nuttall, die boegbeeld Nigel Farage verving?

Rusland

Poetin wil stemmen voordat geld op is

Rusland herdenkt in 2017 dat honderd jaar geleden de Russische Revolutie uitbrak. Of beter gezegd: twee revoluties, die van februari, die een gematigde sociaal-democratische regering aan de macht bracht, en de bolsjewistische putsch van oktober 1917. Tot nu toe is het opvallend stil rond '100 jaar Revolutie'. Russen kijken alvast vooruit naar 2018: het WK voetbal in Rusland en het jaar waarin president Poetin hoogstwaarschijnlijk op gaat voor zijn vierde termijn als president. Tot nu toe heeft Poetin zich nog niet officieel kandidaat gesteld, maar de communis opinio is dat dit begin volgend jaar zal gebeuren. Een serieuze tegenkandidaat is er al: vorige maand liet oppositieleider Aleksej Navalny weten dat hij een gooi doet naar het presidentschap. Komend jaar zal in Rusland dan ook in het teken staan van de verkiezingen van 2018. Als die niet al volgend jaar worden gehouden: volgens geruchten wil het Kremlin de verkiezingen vervroegen. Nu de economie blijft haperen en de olieprijs maar niet stijgt, raakt Rusland door zijn financiële reserves heen: in de eerste helft van 2017 zal de laatste dollar van het 'Reservefonds' zijn uitgegeven. Daarna moet er worden bezuinigd – het liefst als Poetin is herkozen.

Frankrijk

De Fransen lijken toe aan iets nieuws

Na de breed gevoelde teleurstelling over respectievelijk Nicolas Sarkozy (2007) en François Hollande (2012) lijken de Fransen toe aan iets nieuws. Marine Le Pen van het rechts-nationalistische Front National hoopt daarvan te profiteren. Zij gaat ervan uit dat ze zich bij de presidentsverkiezingen op 23 april zonder problemen kwalificeert voor de tweede kiesronde, twee weken later. Dan moet ze er wel in slagen tot die tijd haar partij bijeen te houden. Maar veel Fransen zijn geschrokken van de overwinning van Donald Trump in de VS. Sindsdien kozen ze de behoudende François Fillon tot leider van Frans rechts en besloot president Hollande geen gooi naar een tweede termijn te doen. De partijloze oud-minister van Economie Emmanuel Macron denkt de verwarring bij links en rechts te kunnen benutten. Zijn inmenging dreigt de Parti Socialiste verder te verscheuren en te marginaliseren. Maar alles hangt af van de actualiteit. Slaagt Frankrijk erin nieuwe terroristische aanslagen te voorkomen? Blijven Parijs en Calais vrij van nieuwe migrantenkampen? Wat doet het werkloosheidscijfer?